

Отримано: 16 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: suhly1974@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-128-131

Суховецька Л. В. Мовні засоби репрезентації прецедентних феноменів в оповіданні А. Крісті «The ABC Murders». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 128–131.

УДК: 811.111:81'42

Суховецька Людмила Валентинівна,
Кандидат філологічних наук
Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ В ОПОВІДАННІ А. КРІСТІ «THE ABC MURDERS»

Стаття присвячена лінгвальному аналізу прецедентних феноменів в оповіданні А. Крісті «The ABC Murders». У результаті проведеного дослідження висвітлено основні ознаки явища прецедентного феномену. Встановлено, що мовна репрезентація прецедентного імені відбувається шляхом вербалізації антропонімів та їх дериватів, топонімів та їх дериватів, ергонімів і назв літературних творів. Прецедентний вислів подано варваризмами французького походження та крилатими фразами, а прецедентний текст актуалізовано на рівні цитат із зазначенням авторства. В контексті оповідання прецедентні одиниці реалізують такі функції: змістові, пояснювальну, експресивну, самокритичну, емоційну, дескриптивну та характеризувальну.

Ключові слова: прецедентний феномен, антропонім, топонім, ергонім, варваризм, крилата фраза, цитата.

Ludmyla V. Sukhovetska,
Candidate of Philological Sciences
Horlivka Institute of Foreign Languages SHEE «DSPU»

LINGUAL MEANS OF REPRESENTATION OF THE PRECEDENT PHENOMENA IN THE STORY «THE ABC MURDERS» BY A. CHRISTIE

The article deals with the lingual analysis of the precedent phenomena in a short story «The ABC Murders» written by A. Christie. Having considered different approaches to the definition of the precedent phenomenon the author singles out the main properties of that phenomenon. It has been found out that the layer of precedent names is represented by such lingual units as anthroponyms and their derivatives, toponyms and their derivatives, ergonomics and titles of literary works. Verbalization of barbarisms of French etymology and catch phrases constitute the layer of precedent expressions. As for the layer of precedent text it is actualized by quotations with authorship. In the context of the narration, the precedent units carry out a number of functions. Some of the precedent elements take part in the shape of the plot of the story by naming protagonists, place or time of the narration. In the explanatory function they bring additional information or arguments to the speech. Precedent phenomenon with positive connotation applied by the speaker to himself allows him to express self-criticism. In the expressive function it makes the speech sound more emphatic. Precedent phenomenon used in the emotive function indicates at the emotional state of the speaker. In the descriptive function it restores a vivid image of the object or subject. Characterizing function highlights a certain feature of the protagonist.

Key words: precedent phenomenon, anthroponym, toponym, ergonym, barbarism, catch phrase, quotation.

Постановка проблеми. Прикметною рисою сучасної лінгвістики є інтенсифікація розробок, спрямованих на дослідження проблеми взаємодії мови та культури. Цей факт зумовлений тим, що мова постає не тільки засобом комунікації, але й культурним кодом нації. Арсенал прецедентних феноменів (*надалі ПФ*) є найяскравішим проявом національної самобутності мови та взаємозалежності умов існування народу, його історії, культури, мови та ментальності, найкращим прикладом зв'язку між мовою та суспільством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пильний інтерес з боку лінгвістів до явища ПФ забезпечив вагомий внесок до окресленої проблематики, зокрема: висвітлені основні ознаки ПФ [1, с. 47–48; 3, с. 32; 6, с. 44–45; 9, с. 56–57], встановлені їхні функції [8, с. 5, 11; 9, с. 142–144], запропоновані різні типології [2, с. 24; 5, с. 51; 6, с. 50–51; 12, с. 200; 13, с. 110]. Предметом дослідження науковців є ПФ у різних дискурсах: художньому [10], поетичному [14], медійному [2], судовому [7] та інших. Значна увага приділяється розмежуванню понять суміжних категорій прецедентності та інтертекстуальності. Проте, ще багато залишається нез'ясованим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. ПФ відіграють важливу роль в організації художнього твору, оскільки дозволяють зрозуміти процес створення авторських натяків та мовної гри, максимально повно сприйняти мовну особистість автора, усвідомити його культурно-мовну компетенцію. З метою посилення прагматичного впливу на читача, автори художньої прози залучають до своїх творів додатковий лінгвокультурний код та апелюють до культурної пам'яті читачів через уживання прецедентних феноменів. Очевидно, що глибинна всебічна інтерпретація художнього твору неможлива без ґрунтовного аналізу репрезентованих в тексті тих одиниць мови, котрі відображають певний культурний предмет, що й зумовлює актуальність поданої статті.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні мовних засобів, котрі актуалізують явище прецедентного феномену в оповіданні А. Крісті «The ABC Murders». Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: висвітлення основних ознак ПФ, визначення типів ПФ, ужитих в оповіданні та їхнє мовне вираження, встановлення їхніх функцій в контексті оповідання та розкриття їхньої ролі в інтерпретації художнього твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посилаючись на роботи лінгвістів В. В. Красних, О. С. Боярських, О. О. Нахімової, О. О. Селіванової, до числа основних ознак ПФ відносимо: зв'язок цього поняття із попереднім предметно-практичним досвідом людства; загальновідомість; пізнавальна, емоційна та оцінна значущість для більшості представників

лінгвокультурної спільноти; насиченість культурною інформацією та здатність бути транслятором соціального досвіду. Лаконічність та сконцентрованість змісту у цих одиницях уможливило їхнє використання у якості символів або еталонів.

Традиційно вербальні ПФ поділяють на **прецедентне ім'я**, **прецедентний текст**, **прецедентний вислів** та **прецедентну ситуацію**. Розглянемо на емпіричному матеріалі, якими з них А. Крісті оперує у своїй творчості. Авторка оповідання звертається до феномену прецедентності на рівні **антропонімів** під час вибору імені для головного підозрюваного у маніакальних вбивствах. Його зовуть Олександр-Бонапарт Каст. Факт прецедентності цього імені розкривається одним із учасників сюжету – доктором, який аналізує натуру і характер Каста і намагається пояснити Еркюлю Пуаро, чому підозрюваний писав листи із повідомленням про заплановані вбивства саме йому – Е. Пуаро:

Cust is saddled – apparently by the whim of his mother (Oedipus complex there, I shouldn't wonder!) – with two extremely bombastic Christian names: Alexander and Bonaparte. You see the implications? Alexander – the popularly supposed the undefeatable who sighed for more world to conquer. Bonaparte – the great Emperor of the French. He wants an adversary, one might say in his class. Well – there you are – Hercules the strong [15, с. 357].

Доктор вважає, що мати Каста обрала для свого сина імена двох великих полководців – непереможного завойовника Олександра Македонського та величного французького імператора Бонапарта. Усвідомлюючи факт величності, надзвичайності свого імені, Каст шукає собі супротивника, відповідного своєму статусу, того, хто також має величне, звучне ім'я. Найкраще на цю роль підходить детектив Е. Пуаро, чие ім'я *Hercule* майже повністю збігається (не вистачає лише останньої літери *s*) з орфографією міфонуіма *Hercules* і являє собою алюзію на міфічного героя Давньої Греції – Геркулеса могутнього.

У тому самому поясненні доктора вживане ще один ПФ *Oedipus complex* (Едипів комплекс) – термін, запропонований психоаналітиками, і який ґрунтується навколо антропоніма Едип із грецької міфології. Цим терміном пояснюють девіантну поведінку деяких чоловіків. У контексті нашого оповідання материнський вибір великих імен для Каста був певним тягарем у тому смислі, що людина постійно відчувала потребу у здійсненні великої справи, щоб справдити очікування своєї матері і відповідати своєму імені, що і могло стати мотивом для його маніакальних вбивств.

В обох випадках уживання прецедентних антропонімів є важливим для творення сюжетної лінії оповідання і для пояснення мотивів поведінки маніакального вбивці, тобто вони відіграють **змістотвірну та пояснювальну** функції. Перша передбачає залучення ПФ для творення основних складників сюжетної лінії (часу, місця, персонажів), а другою мовець аргументує свою позицію.

Прецедентний антропонім *Sherlock Holmes* авторка вкладає у уста детектива Е. Пуаро, коли той з певною самоіронією реагує на погляд та великі очікування з боку свого друга:

You fix upon me a look of doglike devotion and demand of me a pronouncement 'a la Sherlock Holmes! [15, с. 280].

Згадуючи ім'я Ш. Холмса, наш герой передає загальновизнане ставлення суспільства до цього літературного персонажа як до взірця дедуктивної діяльності, майстра аналітичного мислення. Визнаючи авторитетність та неперевершений професіоналізм Ш. Холмса, висловлення Е. Пуаро сприймається як самокритика, у якій аналізований антропонім реалізує **самокритичну** функцію, якою мовець визнає невідповідність певних рис свого характеру еталону, що вербалізований прецедентною одиницею.

Якщо еталоном дедуктивної діяльності в менталітеті англійськомовної спільноти постає Ш. Холмс, то стереотипом серійного вбивці є Джек-Ріпник – *Jack the Ripper*. Цей реалістичний персонаж тричі згадується в оповіданні різними учасниками історії щоб передати загальну емоційну атмосферу напруженості та заляканості у місцевості, де відбуваються вбивства, відчуття схвилюваності та страху перед потенційною численністю жертв маніяка:

– Gives me the creeps, it does. I don't read it. It's like Jack the Ripper all over again [15, с. 333].

– ... I fear, Hastings – I very much fear. Remember the long continued success of Jack the Ripper! [15, с. 284].

В обох випадках ім'я *Jack the Ripper* вжито в **емоційній** функції, яка передає емоційний стан мовця.

Щодо детективів, то вони асоціюють ім'я *Jack the Ripper* із складністю, тривалістю, заплутаністю будь-якої справи, у якій головним злочинцем є серійний маніяк-вбивця, і використовують цю лексему із пояснювальною метою, коли говорять про те, що не всі злочини були скоєні саме Ріпником:

– Not all the crimes of Jack the Ripper were committed by Jack the Ripper, for instance [15, с. 369].

У своїх спробах довести, що просто стан божевілья підозрюваного не може бути причиною вбивств, Е. Пуаро апелює ще до одного прецедентного імені універсального рівня – Магатма Ганді:

But once you know that the man himself is firmly convinced that he is Mhatma Gandhi, then his conduct becomes perfectly reasonable and logical [15, с. 366].

Детектив наголошує, що поведінка божевільної людини лише здається ексцентричною, потрібно зрозуміти, ким відчуває себе особа. Еркюль Пуаро наводить приклад божевільного, який, нібито без причини, воліє сидіти навпочіпки одягнутий у традиційну індійську пов'язку на стегнах – дхоті. Але, коли стає відомо, що безумець уособлює себе із Магатмою Ганді, то його поведінка і образ стають логічними та обґрунтованими.

Судячи з тексту оповідання до когнітивного простору пересічного представника англійськомовної культурної спільноти входить візуальний образ меблів Якобинського стилю, про що свідчить використання сполучення *pseudo-Jacobean suite*:

The tiny room was heavily over-crowded with a massive pseudo-Jacobean suite ... [15, с. 276].

Jacobean є похідним прикметником від антропоніма *Jacobus* (лат.), що співвідноситься з англійським *James* – іменем короля, при якому були розроблені та стали популярними меблі відповідного стилю. Беручи до уваги, що концептуальними ознаками цих меблів є геометричні прямолінійні форми, їхня громіздкість та масивність у розмірах, стає зрозумілим, що вживання цієї прецедентної одиниці в контексті опису маленької кімнати зображує тісноту її інтер'єру.

Ще одним продуктивним засобом реалізації феномену прецедентності в оповіданні є **топоніми**. Як зазначають науковці, антропоніми та топоніми беруть участь у творенні художніх образів, слугують розкриттю ідейно-естетичного змісту тексту, виявленню скритого, розташованого між строк смислу. При цьому власні імена мають бути стилістично влучними і точними, мають нести колорит та певний спеціальний смисл, особливе значення [4, с. 645].

Топоніми, вжиті в нашому тексті, найчастіше виконують **дескриптивну** функцію, якою мовець влучно відтворює один із аспектів зовнішнього вигляду об'єкта чи суб'єкта. Наприклад, на прохання детектива швидко описати підозрюваного, горнична готельна назвала деталі його одягу, з-посеред яких був гомбург:

– *A dark suit and a Homburg hat. Rather shabby looking* [15, с. 347].

Гомбург – це тип фетрового капелюху, номінація якого походить від назви міста Бад-Гомбург, де була заснована фабрика виробництва таких аксесуарів. Він є офіційним головним убором, але його не можна надівати замість циліндра. Це ПФ національного рівня. Для більшості представників англійськомовної культурної спільноти відомо, що він був привезений до Британії королем Едуардом II особливої популярності йому надалі певні політичні лідери – консерватор Е. Іден та У. Черчилль. Безумовно, зв'язок цього елемента одягу із іменами великими персон є непрямим маркером ймовірної манії величності, що так властива маніакальним вбивцям. Тобто, разом із дескриптивною, тут реалізована **характеризувальна** функція, якою відображають певну внутрішню якість персонажа.

З метою створення художнього образу героїв авторка послуговується похідними прикметниками від топонімів, які спрямовані на позначення людей, що мешкають на тій чи тій географічній території:

My attention was caught at once by the girl's extraordinary Scandinavian fairness. ... She had the almost colourless ash hair – light grey-eyes – and transparent glowing pallor that one finds amongst Norwegians and Swedes [15, с. 308].

У цьому прикладі наратор затримує увагу читача на описі зовнішнього вигляду дівчини, зокрема на білизні шкіри її тіла та обличчя. Широко відомим фактом є те, що представниці жіночої статі із Скандинавського півострова мають образ блондинок із світлою, білосніжною шкірою. Отже, саме вживання сполучень *Scandinavian fairness* (скандинавська блідість), *pallor that one finds amongst Norwegians and Swedes* (блідість норвежок та шведок) сприяє відтворенню наочного образу дівчини у свідомості читача.

Іншим аналогічним прикладом прецедентності є прикметник *Gallic*, котрий є дериватом топоніма *Gallia* (Галлія) – давня назва земель сучасної Франції. Авторка вживає цю лексему для непрямой характеристики тональності мовлення, у якій герой висловив комплімент дівчині щодо краси її ніг:

Her he complimented in a flowing Gallic style on the shape of her ankles [15, с. 360].

Прошарок прецедентності у даному випадку охоплює інформацію про Галльський стиль мовлення, який передбачає переконливу силу слова, вжитого в естетичний, елегантний спосіб. Тобто, експресивність змісту компліменту підсилюється вишуканою формою його презентації, а сама прецедентна одиниця реалізує **експресивну** функцію, якою автор досягає увиразнення тексту.

Дескриптивну функцію виконують в оповідання ПФ, репрезентовані **ергонімами**, котрі тлумачаться як розряд власного імені, що позначає ділове об'єднання людей, союз, організацію, підприємство, корпорацію, установу, суспільство, заклад, гурток [11, с. 87]. Розглянемо приклад:

A young man in flannel trousers and a bright blue Aertex shirt who was sitting beside Mr Cust remarked ... [15, с. 311].

ПФ національного рівня *Aertex* є назвою британської компанії з виробництва чоловічих сорочок. Цей бренд отримав популярність серед широкого кола споживачів завдяки виноходу та подальшому використанню специфічної тканини, яка слугує бар'єром між теплом шкіри та прохолодою атмосфери. У даному описі епізодичного героя оповідання сполучення *Aertex shirt* відтворює національний колорит, наближає події та персонажа до реальності, вносить конкретику у його зовнішній вигляд та створює наочність його образу.

До прецедентних імен ми відносимо і **назви літературних творів**. У наступному прикладі значущим в пізнавально-емоційному плані для читача є посилання на персонажа відомого англійського роману «Аліса в країні див», створеного письменником Л. Кероллом. Формально ПФ реалізований в контексті художнього порівняння, на що вказують лексичні маркери *strongly resembling* (сильно нагадуючи), котрі передають значення схожості героя із лакеєм-жабенятком:

A middle-aged gentleman strongly resembling the frog footman in Alice in Wonderland was led in [15, с. 345].

Варто зазначити, що авторка актуалізує не стільки зміст роману, скільки його формальну частину. Відомо, що оригінальний текст аналізованого художнього твору супроводжується авторськими ілюстраціями, з-посеред яких є і лакей-жабенятко. На нашу думку, авторська інтенція створити максимально точний та яскравий образ персонажа може бути досягнута для читача, знайомого із ілюстраціями і змістом твору «Аліса в країні див».

Щодо **прецедентних висловлювань** оповідання характеризується частотним уживанням **варваризмів** французького походження, з-посеред яких трапляються *mon ami* [15, с. 275], *quell horreur* [15, с. 260], *c'est vrai* [15, с. 260], *mise en scene* [15, с. 273] та інші. Здебільшого вони вкраплені в мовлення детектива Е. Пуаро і вказують на його національну приналежність. Найчастіше, плавний перехід героя на рідну мову відбувається в ситуаціях емоційно-підвищеного стану як, наприклад, *pauvre femme* вжито для висловлення щирого глибокого співчуття матері жертви маніяка:

"Pauvre femme", murmured Poirot. "Come, Hastings, there is nothing for us here" [15, с. 273].

В інших випадках варваризми підвищують експресивність мовлення, реалізуючи **експресивну** функцію. Намагаючись передати свою розгубленість перед вибором напрямку розслідування злочину, він образно порівнює ситуації з грою в схованки у темряві, при цьому вживає назву гри на французькій мові, чим збільшує прагматичний вплив на слухача:

We are like children playing cache-cache in the dark [15, с. 277].

В іншому прикладі у мовленні констебля читач з легкістю розпізнає дуже **крилату фразу** *I'll eat my hat*, яка в оригіналі належить герою пригодницького роману Ж. Верна «Навколо світу за 80 днів»:

– *I'll eat my hat, Mr Downes, if that knife wasn't meant for you!* [15, с. 345].

Зазвичай, цю фразу вживають для передачі впевненості, переконливості щодо висловленого припущення.

Прецедентні тексти уведено у тканину тексту оповідання у вигляді прямих **цитат** із зазначенням їхнього авторства. Наприклад:

Is it not your great Shakespeare who has said "You cannot see the trees for the wood?" [15, с. 370].

Цитуючи У. Шекспіра, Пуаро як представник іншомовної культури зробив помилку, про що зазначає наратор. В оригіналі текст *You cannot see the wood for the trees* стверджує про неможливість побачити ліс через дерева, що означає від-

сутність розуміння ситуації в цілому через надання надмірної уваги дрібним деталям. Однак, Е. Пуаро переставив місця причину та наслідок. Прямий зміст його висловлення полягає у тому, що картина лісу в цілому заважає сприйняттю окремого дерева. Е. Пуаро використовує цей несвідомо трансформований образний вислів для пояснення наміру вбивці замаскувати одне окреме усвідомлене вбивство під серію маніакальних злочинів.

До простору культурної пам'яті англійців відносяться рядки *God's in His heaven. All's right with the world* (Бог на небесах. Зі світом все в порядку), які взяті із п'єси Р. Браунінга «Піпа проходить мимо». А. Крісті апелює до цього висловлення в момент опису майже ідеальної картини вечора з погляду Каста – головного підозрюваного. Важливо зазначити той факт, що цей епізод слідкує відразу після зображення чергового (четвертого) вбивства у кінотеатрі:

A beautiful evening ... A really beautiful evening ... A quotation from Browning came into his head. "God's in His heaven. All's right with the world." [15, с. 342].

Висловлення *God's in His heaven. All's right with the world* так часто відтворюються в англійській культурі, що визнано афоризмом та занесене до словників ідіом, у яких тлумачиться як стан повного задоволення, щастя, радості. Але це поверхнева інтерпретація цих слів. Авторка не дарма наводить ці рядки із зазначенням авторства, оскільки в контексті оригінального тексту ці слова отримують певне іронічне значення. Головна героїня п'єси, що співає цю пісню, усвідомлює, що зі світом не все так гаразд, якщо в ньому існують вбивства, які, до речі, намагаються бути виправданими. Тому, нам видається, що авторський намір полягав у відтворенні саме цього глибинного смислу – конфлікту між ідеальною красою природи та жорстокими вбивствами людей.

Висновки. Отже, майстерність А. Крісті в оперуванні ПФ у своїй творчості є очевидною. Рівень прецедентного імені подано в тексті антропонімами та їхніми дериватами, топонімами та їхніми дериватами, ергонімами і назвами літературних творів. Прецедентне висловлення реалізується авторкою за допомогою варваризмів та крилатих фраз. Цитати із зазначенням авторства репрезентують рівень прецедентного тексту. Апелювання авторкою до ПФ уможлиблює реалізацію таких функцій: змістотвірної, пояснювальної, самокритичної, експресивної, емоційної, дескриптивної та характеризувальної. **Перспектива** дослідження зумовлена безмежним потенціалом ПФ реалізовувати різноманітні функції залежно від контексту ситуації, дослідження яких необхідно для глибинного усвідомлення унікального авторського наміру та задуму.

Література:

1. Боярских О. С. Прецедентные феномены со сферой-источником «Литература» в дискурсе российских печатных СМИ (2004-2007 гг.): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Нижний Тагил, 2008. 230 с.
2. Велигорода Ю. М. Прецедентні феномени в американському медійному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2012. 220 с.
3. Ворожцова О. А. Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских выборов 2004 года: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Екатеринбург, 2007. 215 с.
4. Ганиева И. Я. Особенности употребления реальных и вымышленных топонимов в азербайджанских и английских художественных текстах. *Вестник РУДН. Серия: Теория языка. Семантика. Семантика*. Вып. 8. № 3. 2017. С. 643–653.
5. Гладка В. А. Прецедентні феномени як мотиватори неофразеологізмів сучасної французької мови. Закарпатські філологічні студії. Ужгородський національний університет. Вип. 2. Ужгород, 2018. С. 46–52.
6. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія. М.: Гнозис, 2002. 284 с.
7. Куковська В. І. Функціонування прецедентних феноменів у англійських захисних промовах адвоката та їхня роль у здійсненні мовленнєвої сугестії на суд присяжних. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. №3. 2015. С. 123–128.
8. Найдюк О. В. Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2009. 12 с.
9. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации: монография. Екатеринбург: ГОУ ВПО «Уральский гос. пед. ин-т», 2007. 207 с.
10. Ребрій О. В. Ташенко Г. В. Прецедентні імена як проблема художнього перекладу. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Вип. 81. *Філологічні науки*. Харків, 2015 (а). С. 273–280.
11. Руденко С. М. Діахронічний та синхронічний аспекти дослідження комерційних ергонімів Харкова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». Вип. 5(73). Острог: Вид-во НаУОА, березень, 2019. С. 67–93.
12. Сахарук І. В. Типологія прецедентних феноменів у сучасному українському дискурсі. *Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць*. Вип. 23. Донецьк. ДонНУ, 2011. С. 197–202.
13. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові: монографічне видання. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
14. Щаслива Н. С. Мовні засоби категорій інтертекстуальності та прецедентності поетичного тексту «поток свідомості» (на матеріалі поезії Кеннета Кока «Sleeping with Women» «Спати з жінками»). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 21. № 2. 2018. С. 79–88.
15. Christie A. *The ABC Murders. Five Complete Hercule Poirot Novels*. Avenel books. New York. 1980. PP. 255–376.